

Professor Weibull har fortolket sit materiale om dronning Christina — der, som det er vist, ikke omfatter alt, hvad der vides om hende, og om det indtryk, hun efterlod hos sine samtidige — paa en saadan maade, at hun fremstaar i et langt smukkere lys end det, hvori ældre historikere saa hende. Det er ikke med nogen synderlig glæde, man kritiserer dette ny billede af en kvinde, om hvem Weibull siger, at ingen svensk kvinde »har någonsin av samtid och eftervärld smädats och smutskastats så ofta och så infamt som Christina«. Men historieforskningens opgave er at skabe ikke det smukke, men det sande billede.

Dette er, naar talen er om Christinas mærkelige, sammensatte og svært tolkelige personlighed, hvis livsskæbne var en saadan, at de historiske kilder — ogsaa hendes egne ord — i de fleste tilfælde kan mistænkes for at være farvet af tendens, forbundet med ganske særlige vanskeligheder. En fuldt bindende psykologisk udredning bliver næppe nogen sinde mulig.

Men hvordan man nu end vil forme denne udredning, saa maa det kræves, at billedet bliver kontinuerligt. Ligesom det er psykologisk utilladeligt ved betragtningen af en historisk personlighed at skille de forskellige sider af dennes bevidsthedsliv ud fra hinanden og kun lade én eller enkelte af disse sider være virkende i en bestemt situation — ti i det levende liv optræder de kun samlede, og historiens stof er liv, som engang var levende — er det ogsaa urigtigt ved studiet af et stadium i et menneskes udviklingshistorie at se bort fra, hvad der vides om de tidligere eller senere stadier i denne historie. Det er kun ved rent sindssyge tilstande, at der indtræder et brud paa kontinuiteten. Christina i Stockholm maa ses i lyset af Christina i Rom og Fontainebleau — og omvendt.

Der er skrevet om professor Weibulls bog, at den forener videnskab og kunst. Det er den højeste ros, som kan times en historiker, for paa denne forening beror historiens væsen og muligheden for en virkelig erkendelse af, hvad der er sket i menneskenes verden. Da der her er rettet anker mod dens grundopfattelse, bør der sluttet med den tilstaaelse, at det i alt fald er en bog, som man læser med levende interesse og helst læser i i ét træk.

C. O. Bøggild Andersen.

3.

Nyere amerikansk historieskrivning.

Hovedindholdet af de forenede Staters trehundredaarige historie er opdyrkningen af nyt land, indstrømningen af nye befolknings-

elementer, et samfunds opbygning lige fra grunden og dets bestandige forandring og udvikling under indflydelse af stadigt skiftende økonomiske og geografiske forhold. Der er uafsluttelig bevægelse over den, en dynamisk kraft, forskellig fra Europas langt mere statiske samfundsforhold. Det præger kulturen, dominerer den sociale organisation og genspejler sig i historikernes værker.

Udtrykt i en formel er kernen i Amerikas historie den fredelige erobring af en verdensdel. Floddamperen og lokomotivet, oxekærren og automobilen, »pony-expressen« og flyvemaskinen er derfor intimt flettet sammen med nationens skæbne. Hvor europæerne priser feltherrer og diplomater, beundrer amerikanerne jernbanekongerne, der ved dristigt at drage skinnernes staalbaand gennem ubebyggede egne aabnede nye omraader for bebyggelse og kultur. I Europas tætbefolkede lande, hvor nationerne strides om brødet, debatteres med iver og lidenskab udenrigspolitiske problemer og militærhistoriske forhold og bliver historiske faktorer af megen vigtighed. I Amerikas historie har ploven og selvbinderen, bomulds-gin'en og dampmaskinen spillet en mere indgribende rolle end noget andet steds. Dær var anlægget af kanaler, landeveje, jernbaner og banker fremtrædende blandt de spørgsmaal, som delte nationen i partier.

Følgen af dette naturbestemte forhold er, at geografisk og økonomisk historie, social historie, ofte sociologisk farvet, partiernes, de sociale, religiøse og aandelige gruppers historie dyrkes i ganske særlig grad i U. S. A.

Skellet mellem den ældre historieforskning og den moderne falder i tiden efter den store borgerkrig, noget før og noget efter 1880. I det nittende aarhundredes første to trediedele havde flere fremtrædende forskere og skribenter lyst op: George Bancroft med de varmt nationale, næsten patriotiske skildringer af Amerikas kamp for uafhængighed og demokrati; Prescott, som fulgte konkvistadorerne fra Spanien til den nye verden; Motley, hvis frihedsaand fandt næring i nederlændernes frihedskampe; Francis Parkman med de blændende fortællinger fra »den amerikanske skovs historie«, fra grænsekampene mellem englændere, franskmænd og indianere. For disse mænd og deres generation var stilkunst og propaganda for ideer næsten ligesaa betydningsfulde som den tro gengivelse af virkeligheden.

Det store brud mellem den litterære periode og den nye tid indenfor historieskrivningen skyldtes her, som saa mange andre steder, de voksende videnskabelige krav til forskernes arbejde. Først og fremmest under paavirkning fra Tyskland, til hvis lærdomssæder en voxende strøm af unge amerikanere drog fra de

endnu lidet specialiserede »colleges«. Dog holdt man sig ikke udelukkende til tyske forbilleder, men fulgte ogsaa opsvinget i den franske historiske forskning. Derved kom den galliske kærlighed til formen til at virke som en gavnlig modvægt mod den megen germanske saglige tyngde. Paavirkningen af europæiske forbilleder medførte en bevidst bestræbelse for at højne amerikansk historisk forskning. Især J. Franklin Jameson har gjort et stort arbejde, gennem American Historical Association (fra 1889) og det af den udgivne *Historical Review* (fra 1895), for at bringe sine studiefæller nøje underretning om nye tendenser og værker i fremmed litteratur.

Det maa i denne forbindelse ikke overses, at de store universiteter og »foundations« i høj grad bidrager til at vedligeholde kontakten med omverdenen, ved legater til amerikanere til rejser i Europa, ved indbydelser til fremragende fremmede forskere, som i uger eller maaneder beklæder lærestole i U. S. A., og ikke mindst ved meget omfattende indkøb af fremmed historisk litteratur. (Nordiske eksempler: professor Halvdan Koht forelæste ved Harvard i efteraaret 1930. Professor Waldemar Westergaard erhvervede store dele af Erslevs bibliotek for the University of California i Los Angeles). De forenede Staters naturlige mangel paa kildemateriale til andre landes historie opvejes nu i nogen grad ved en udstrakt anskaffelse af fotostatistiske gengivelser.

Denne indsats af personligt arbejde og kapital har i det sidste halvhundrede aar givet saare tilfredsstillende resultater. Den historiske forsken og produktion spænder nu over alle grene af videnskaben og over de fleste lande. Paa den internationale histories omraade er man dog ikke endnu naaet op paa højde med lande som Tyskland, England eller Frankrig. Der er gjort fortrinligt arbejde paa enkelte felter (man behøver blot at nævne mænd som Breasted, Sidney Fay og Bernadotte Schmidt), men resultaterne er spredte og heller ikke samlet til betydende helhedsværker i lighed med, hvad fremmede lande har frembragt. Derimod er der gjort en nyttig indsats paa den knappere synteses omraade, i lærebogens format. Sysselsættelsen med ikke amerikanske problemer vinder imidlertid stadigt frem, saaledes at traditionerne fra Prescott's og Motley's tid opretholdes under moderne, videnskabelige former.

Amerikanske forskere arbejder samtidig med deres egen historie paa en front, som maaske er bredere end i noget andet land. Et fællestræk for det er dets stærkt revisionistiske præg. Alle de store epoker i landets og folkets historie var tidligere blevet set gennem partifarvede briller. Til enhver tid har de ledende histo-

rikere ret snart efter begivenhederne paatrykt dem den sejrende gruppes opfattelse. Paa lignende maade er det gaaet i Amerika. Derfor har de to sidste generationer maattet gøre et vældigt oprydningsarbejde, især naturligvis i den ældre historie, som mest var blevet ompundet med følelsesmæssige væv, men ogsaa i behandlingen af de aller seneste dages begivenheder. (Exempler paa omvurderingen af selve George Washington er givet i *Current History*, februar 1932.)

Selvfølgelig har det ikke kunnet undgaas, at der var forskellige meninger om, hvorvidt man skulde gaa. Men taget som helhed har de professionelle historikere været enige om revisionens nødvendighed. Den opposition, der er blevet rejst, f. ex. mod den mere afklarede vurdering af den britiske politik overfor U. S. A., har været af uvidenskabelig karakter, baaret frem af traditionstro dilettanter, af velmenende patriotiske foreninger samt af politikere.

I en knap oversigt som denne vil det være mere udbytterigt at antyde tendenser og paapege retningslinjer end at opremse navne. Derfor skal i det følgende kun omtales nogle af de mere fremtrædende skikkelser indenfor de to sidste generationers forskning, og særlig dem, der ved nye ideer har ført det historiske arbejde ind paa nye baner.

Med den moderne videnskabelige metodes indtrængen i historien og specialisternes kritiske behandling af stoffet blev det ogsaa i Amerika næsten umuligt for enkeltmand at give en samlet fremstilling af det historiske forløb baseret paa selvstændigt kendskab til kildematerialet. Enkelte har dog gjort det, især J. B. Mc Master i sin *History of the People of the United States*, som paabegyndtes i 80'erne, og den nyligt afdøde Edward Channing, hvis *History of the United States* med sit syvende ikke helt fuldførte bind naar op til aaret 1900. Ellers er de dybtgaaende skildringer af hele Amerikas historie tilvejebragt ved forskernes samvirke. Som et hærskue over den ældre generations arbejde staar *A History of the American Nation* i 28 bind, med Albert Bushnell Hart som udgiver, et værdifuldt og velkrevet værk. Ogsaa enkelte sider af historien er behandlet ko-operativt. Saaledes er amerikansk udenrigspolitik, som den er personificeret i de skiftende ministre, blevet skildret i ti-bindes serien *The American Secretaries of State and their Diplomacy*, under ledelse af den kyndige diplomatiske forsker S. F. Bemis. I en *Dictionary of National Biography*, udgivet først af Allen Johnson og efter hans død af Dumas Malone, samles i disse aar paa en højst efterlignelsesværdig maade flere tusinde amerikanske levnedsløb.

Udgaven har ogsaa interesse ved at være bekostet af det store bladforetagende »New York Times«.

Borgerkrigen, dens oprindelse, forløb og følger frembyder problemer, det var vanskeligt at studere med upartiskhed. Saa megen lidenskab, bitterhed og fordom var koncentreret deri, at selv mænd med videnskabelig træning ikke let kunde vurdere sydstaternes standpunkt og nordstaternes politik paa fuldt retfærdig vis. Efterhaanden som begivenhederne kom paa afstand er der dog i aarenes løb sket store fremskridt. Mænd som William E. Dodd, professor i Chicago, har med sin »*Colton Kingdom*« og Yale-professoren Ulrich B. Philips i »*Life and Labor in the Old South*« med megen takt og finhed forstaaet at skifte sol og vind lige mellem tilhængere og modstandere af slaveriet. Vi er nu paa grundlag af deres og andres arbejder i stand til at danne os et billede af, hvad det har betydet socialt og økonomisk, politisk og aandeligt.

Naturens indflydelse paa det amerikanske folks skæbne er bedst blevet analyseret af A. P. Brigham i »*Geographic Influences in American History*« og af Ellen C. Semple i hendes »*American History and its Geographic Conditions*«. Havets og sømagts betydning for nationerne blev hovedinteressen for Alfred Mahan, en søofficer, hvis udgangspunkt var propaganda-formaalet. Han vilde vise, at den nation, som ønskede at spille en stor rolle i verden, maatte have en kraftig flåde. Men der kom fortrinlig historie ud af hans forsøg paa at skabe et teoretisk grundlag for et »big navy program«, selvom hans ideer fik større praktisk betydning i Wilhelm II's og Tirpitz's Tyskland end i hans eget hjemland. Mest omfattende er hans »*Influences of Sea-Power in History 1660—1783*«, men han studerede ogsaa i detaljer den sømilitære side af krigen 1812—14.

Helt for sig staar de tre brødre Adams: Brooks, Charles Francis og Henry, medlemmer af Amerikas fornemste familie, af hvilken to præsidenter og en række kendte diplomater er fremgaaet. Med de tre brødre naaede Ny-Englands historieskrivning sin højeste blomstring.

Charles Francis Adams var den mindst fremtrædende af dem. Han studerede særligt jernbanernes udviklingshistorie og deres betydning for landets bebyggelse og økonomi. Langt mere filosofisk indstillede var hans to brødre, som begge hver ad sine veje søgte frem mod helheden i tilværelsen og i disse bestræbelser saa historiens højeste opgave. Brooks Adams udforskede handelsvejene og deres indflydelse paa folkenes historie. I sin bog »*Civilization and Decay*« hævdede han, at civilisationen følger

handelens væxt og forfald, ligesom han med særlig opmærksomhed studerede pengevæsenets indflydelse i historien, inflationens og deflationens betydning.

I endnu højere grad var Henry Adams filosofisk præget. Om hans skeptiske, raffineret-intellektuelle personlighed er hans selvbiografi: »*The Education of Henry Adams*« et fængslende vidnesbyrd. Først skrev han en skildring af Amerika under Jefferson og Madison, en tidsalder da hans forfædre spillede en fremtrædende rolle i nationens liv. Dette værk hører baade hvad form og indhold angaar til det bedste, der er skrevet i U. S. A. Men det tilfredsstillende ikke Henry Adams. Han havde i sig filosofiens hang til abstraktion, stræbte efter helhed, søgte den historiske formel, der paa samme tid kunde omslutte stjerneuniverset og menneskesamfundenes liv. Tilsidst mente han at finde det fælles grundlag i kraften, i den forunderlige kraft, der strømmede fra middelalderens hellige jomfru, og i den for ham ikke mindre mystiske kraft, som udgik fra dynamoen, han med begejstring og undren betragtede paa verdensudstillingen i Paris i 1900. Disse to, den hellige jomfru og dynamoen, blev for ham symboler paa de fænomener han stræbte efter at give en fælles forklaring paa.

Tilsidst opgav han i lede at naa frem gennem historien og vendte sig til naturvidenskaben. Han fæstede sig ved thermodynamikkens anden lov, Kelvins lov, og mente at iagttage, at den virkede i menneskesamfundene saa vel som i naturen. Ligesom han betragtede naturen, universet, som et urværk, der langsomt løber ud, mistende sin kraft, fandt han hos menneskene og i deres samfund en almindelig tendens til energiens bortøden og tankekraftens svækkelse. For at maale kraftspildet, tog han sig for at sammenligne den mangfoldige, splittede maskinalder i det 20. aarhundrede med storhedstiden i det 13. aarhundrede, da mennesket naaede den højeste forestilling om sig selv som enhed i et enhedspræget univers. Han fik fastslaaet udgangspunktet for sine maalinger i bogen »*Mont Saint-Michel and Chartres*«, en aandfuld analyse af middelalderlig kunst, literatur og filosofi. Men den tilsvarende undersøgelse af det 20. aarhundrede fik han aldrig foretaget. Maaske giver »*the Education*« forklaringen derpaa. Adams forstod fuldt vel den filosofiske konsekvens, han maatte drage af sin teori om energiens bortøden. I et lille skrift rettet til amerikanske historielærere spurgte han, hvordan de overfor tanken om menneskeandens og menneskesamfundenes stadige opløsning kunde vedblive at prædike læren om fremskridtet og menneskets perfektibilitet.

Hverken lærere eller professorer lod sig imidlertid paavirke

af den Adamske »Untergangs«-filosofi, der i sin pessimisme stemmede saa slet med den amerikanske psyche. Man respekterede hans aandskraft, men fulgte en anden forsker, F. J. Turner, hvis indflydelse blev overordentlig blandt hans fagfæller. I 1893 holdt han sit berømte foredrag om grænselandets betydning i den amerikanske historie, hvori han paaviste, hvordan de amerikanske institutioner og samfundsformer ændredes under befolkningens stadige drift mod vest. Menneskene maatte tilpasse sig til de forandringer, der fulgte med at vandre over en verdensdel og erobre et vildnis for kulturen. Paa hver etappe under dette fremstød maatte man omforme grænselandets primitive økonomiske og sociale forhold til bylivets sammensatte tilværelse. Mens mod øst i de tætbefolkede stater institutionernes udvikling foregaar roligt, er der længere mod vest en stadig bølge frem og tilbage, en tilbagevenden til primitive forhold og en stadig udvikling mod en højere civilisation. Som protest mod mange ældre historikere, især af Ny-England-skolen, skrev han: »Det sande synspunkt i denne nations historie er ikke den atlantiske kyst. Det er det store vesten.«

Turner's foredrag blev skelsættende. Efter udgivelsen af hans »*Frontier in American History*« søgte man »frontier« indflydelse paa alle historiens omraader, baade politikens, religionens og litteraturens. Store resultater er der kommet ud deraf, i modsætning til den komplette tavshed, der mødte Adams' kosmiske tanke. Maalt efter ideernes praktiske resultat er Turner Amerikas største historiker, thi ingen anden har inspireret saa meget historisk arbejde. Hovedresultaterne af den forskning, som i menneskealderen efter 1893 øvedes i Turners fodspor, foreligger i F. L. Paxson: »*The History of the American Frontier*«.

I nær tilknytning til den Turner'ske tankegang har man forsøgt at se litteraturen som den »ideelle« overbygning paa et socialt, økonomisk og politisk grundlag. Som eksempler kan nævnes Vernon L. Parringtons store fremstilling af »*Main Currents in American Thought*« og James Harvey Robinson: »*Making of the Mind*« og »*The Ordeal of Civilization*«. Idet den sidste fremhæver historiens store opdragende betydning og betingelser for at yde en indsats ved bedringen af menneskelige forhold, hævder han, at den bør vende sig bort fra det blot fremtrædende til det jævne, det almindelige, det dagligdags. Ikke mindst forlanger han, at historien skal beskæftige sig med den intellektuelle udvikling, skildre, hvorledes vore anskuelser om vigtige spørgsmaal er opstaaet og har skiftet. En saadan viden, mener han, bidrager til at skabe sand aandelig frihed.

Som modsætning til Robinson's betoning af de intellektuelle magters betydning fremhæver Charles A. Beard meget kraftigt indflydelsen af de snævert økonomiske motiver i menneskenes samliv, af tegnebogens herredømme. Videst er han gaaet i sin »*Economic Interpretation of the Constitution*«, hvor han skildrede, hvorledes de mænd, der stemte for forfatningen med dens garanti for økonomisk stabilitet og for statens forpligtelser overfor sine kreditorer, næsten alle laa inde med eller hastigt erhvervede sig store blokke statsobligationer.

I »*Economic Origins of the Jeffersonian Democracy*« uddybede han paa bredere basis samme historisk-økonomiske tankegang. Hans mest fremragende arbejde er dog »*The Rise of American Civilization*«, en vidt omfattende, mesterligt skrevet udredning af Amerikas historie fra oprindelsen til i dag, sammenfattende to generationers arbejde til en særpræget aandfuld analyse. Det er den bedste mere kortfattede bog til indførelse i de forenede Staters historie, taget i videste betydning. I sit hjemland har denne bog haft en forbavsende succes. Ikke mindst er det Beard's styrke, at han har et meget skarpt blik for statsmaskineriets virken. Derfor staar han med sin »*The American Leviathan*« som et mønster for alle dyrkere af den saakaldte »samfundskundskab«, eller »civics«, som Amerikanerne benævner den.

Beard er kun den ene af en lang række af Amerikas bedste moderne historikere, der har studeret de forenede Staters grundlæggelse og første aar under en lignende økonomisk-social synsvinkel, i modsætning til tidligere tiders væsentlig politisk indstillede historikere. Mest kendte er Samuel E. Morison med en »*Maritime History of Massachusetts*«, Arthur M. Schlesinger, forfatter af »*Colonial Merchants and the American Revolution*«, den tidligere nævnte J. Franklin Jameson med den program-klingende titel: »*The American Revolution considered as a Social Movement*«, og C. H. van Tyne, forfatter af nybrydende værker om revolutionens politiske og militære begivenheder.

Skal man pege paa en historiker, hvis værk for den nu frembrydende generation synes at ville faa en lignende betydning som Turner's for hans samtidige, bliver det absolut Harvard-professoren Arthur M. Schlesinger. Sit program har han udviklet i en lille bog, »*New Viewpoints in American History*«, og ligesom det ældre slægtled viste, hvad det formaaede i »*History of The American Nation*«, giver Schlesinger og hans tilhængere et udtryk for deres maal og metoder i et nyt samlingsværk, generationens betydningsfuldeste: »*A History of American Life*.«

Allerede i titlen ligger programmet. For en menneskealder

siden var Edward Eggleston inde paa lignende tanker, som han dog ikke evnede at realisere. Han vilde, som han sagde, skrive »folkelivets historie i de forenede Stater. Ikke de forenede Staters historie, men en skildring af livet dær, folkets liv, kilderne til dets ideer og vaner, dets udviklingsløb lige fra begyndelsen«. Han døde uden at gennemføre disse tanker, men efter ham var der kommet mange skildringer af det amerikanske folks historie. Det folkelige havde dog væsentligt indskrænket sig til, at man efter en ganske almindelig fremstilling af politiske og sociale forhold paahægtede nogle tilfældige kapitler om kunst og litteratur, der var ganske uden organisk forbindelse med værkets øvrige stof.

Det nye, af Schlesinger og C. R. Fox, professor ved Columbia University, redigerede værk kan bedst anskueliggøres for danske læsere ved at betegnes som værende i Troels-Lundsk aand med hensyn til emnevalg. Politik medtages kun, for saa vidt den griber ind i folkets tilværelse og ændrer dets levevilkaar. Det stof, der behandles, er befolkningen selv, dens oprindelse og karakter, den natur, i hvilken den færdes, de maader, paa hvilke den skaffer sig til livets ophold. Det er om dens sædelige liv vi hører, om dens forlystelser og udskejelser eller bestræbelser for at højne sig selv moralsk og aandeligt. Man studerer dens boliger, dens mad og drikke, forholdene i byerne, hvor den lever: vand- og gasvæsen, brandvæsen og politi, trafikforhold og postvæsenets indretning, retsforhold og skolesystemer, lægekunst og kvaksalveri, overtro, religion, vækkelsesbevægelser og alt det andet, som berører den »jævne mand«, d. v. s. de 90 pCt. af menneskene, som er med til gennem deres arbejde, deres vaner, forbrug og mange smaahandlinger at give historien indhold. Vi følger kvindernes indsats i historien paa den mindre brammende, men derfor ikke mindre vigtige plads som familiens centrum, og videre paa deres vej under emancipationen. Under skildringen af kunst hører vi lige saa meget om almindelige beboelseshuse og deres indretning som om kirker og offentlige bygninger. Ikke blot det højere, »noblere« teater inddrages, men ogsaa den lettere underholdning. Denne betegner ganske vist ikke den amerikanske aands højdepunkt, men giver næring for folkets overvejende flertal. Paa samme maade med litteraturen, hvor almanakker og folkelige romaner, revy- og skillingsviser samt naiv opbyggelseslitteratur faar en plads, der svarer til deres virkelige historiske betydning. Kort sagt, folkets daglige liv studeres, ikke blot dets optræden i dramatiske politiske situationer. Hvad der skildres, er alle de myldrende detaljer, som ikke vilde fange en historikers

opmærksomhed, hvis han alene var optaget af den »højere« historie. Højest vilde han skænke dem en vrissende bemærkning som Vidnesbyrd om en »død og farveløs tid«. Man søger at se hele folkets liv, ikke blot den aandeligt og politisk levende og skabende overklasse, men det store brede folk, for hvem nye love i bridge er vigtigere end ændringer i forfatningen.

At dømme efter den tilslutning den sociologiske historie har faaet blandt unge historikere er det klart, at den udfylder et hul i videnskabens arbejdsfront, samtidigt med at den er i overensstemmelse med tidens almindelige aandsretning.

Frantz Wilhelm Wendt.